

ka on uhkaamassa poistaa mahdollisuuden käyttää hintapolitiikkaa alkoholipoliittisiin tarkoituksiin. Isolle-Britannialle, samoin kuin Irlannille ja Tanskalle, tulisi ehdotettu yhtenäistäminen merkitsemään alkoholiverojen voimakasta alenemistä, kun taas muissa Euroopan yhteisöjen maissa alkoholiveroja olisi nostettava. Brainen mukaan the Institute of Fiscal Studies in London on arvioinut, että ehdotetut alkoholiveron muutokset lisäisivät Ison-Britannian alkoholin kulutusta 39 %. Rooman sopimukseen liittyväksi ongelmaksi Braine totesi sen, ettei se tee mitään eroa alkoholin ja muiden tavaroiden kesken. Rooman sopimus ei myöskään mainitse mitään yhteisestä terveyspolitiikasta.

Olen edellä referoinut Brainen esitystä melko perusteellisesti, koska Ison-Britannian kehitys muistuttaa monessa suhteessa Pohjoismaiden kehitystä. Alkoholin saatavuus on parantunut viime vuosikymmeninä, ja myös Pohjoismaissa alkaa hintapolitiikka monopolisysteemin ohella olla ainoita kontrollitoimenpiteitä, joiden suhteen Pohjoismaat eroavat viinimaista. Mitä tulisi tapahtumaan, jos yhtenäistämisyrittäykset poistaisivat nämäkin eroavuudet ja jos valistus ja tiedotus jäisi ainoaksi alkoholipoliittiseksi keinoksi? Ovatko päätöksentekijät todella vakavasti pohtineet tätä mahdollisuutta, joka itse asiassa voi olla tosiasiallinen tilanne Tanskassa muutaman vuoden kuluttua.

Konferenssi ei tarjonnut selvää vastausta kysymykseen, mitä tulee tapahtumaan alkoholille yhtenäistämispöytäkirjassa. Alkoholiverot eroavat siksi paljon eri Euroopan yhteisöjen jäsenmaissa, että ongelmallista ei liene vain niiden huomattava alentaminen Irlannissa, Tanskassa ja Isossa-Britanniassa, vaan myös niiden huomattava korottaminen viiniä tuottavissa maissa. Kokouksen kuluessa kävi ilmi, että ainakin Iso-Britannia ja Tanska ovat esittäneet enemmän tai vähemmän selviä varauksia alkoholiverojen yhtenäistämiseen. Keskusteluissa todettiin myös, että monopolisysteemiin perustuva alkoholikontrolli ei ole ristiriidassa Euroopan yhteisöjen periaatteiden ja yhtenäistämisyrittämisen kanssa, kunhan vain kotimaiset

ja ulkomaiset tuotteet saavat saman kohtelun.

Konferenssin toinen lopputulos on hieman valoisampi. Konferenssin kuluessa tuli selvästi esiin, että alkoholitutkimus on vaikuttanut alkoholipoliitikasta käytyyn keskusteluun ja tapoihin jäsentää alkoholi kansanterveydelliseksi riskitekijäksi. Tutkimus ja raittiusliike eivät myöskään ole aivan yksin näkemyksineen ja pyrkimyksineen. Euroopassa on myös muita voimia, jotka pyrkivät parantamaan kansanterveyttä ja jotka jo nyt ymmärtävät, että täysin kontrolloimaton alkoholin myynti ei ole ongelmatonta. Edelleen voi kysyä, millaiset ovat mahdollisuudet saada aikaan Euroopan yhteisöissä keskustelua alkoholin taloudellisista ja sosiaalisista puolista. Euroopan yhteisöissä painotetaan voimakkaasti taloudellista tehokkuutta. Näinkin yksipuolisesta ja kapeasta tarkastelukulmasta pitäisi kuitenkin olla jokseenkin selvää, että alkoholiverojen yhtenäistäminen alhaiselle tasolle ei ole taloudellisesti viisasta. On myös vaikea uskoa, että taloudellisesti järkevin tapa ratkaista Euroopan yhteisöjen viinin ylituotannosta syntynyt ongelma on juottaa viini tai siitä tislattu alkoholi Euroopan yhteisöjen jäsenvaltioiden tai niiden ulkopuolella pysyttelevien maiden kansalaisille. Tällä hetkellä tämä ajatus tuntuu kuitenkin olevan Euroopan yhteisöjen alkoholipolitiikan ydin.

Esa Österberg

Viinapään ravistelua

Peltonen, Matti: Viinapäästä kolera-kauhuun. Kirjoituksia sosiaalishistoriasta. Helsinki: Hanki ja Jää, 1988, 206 sivua
Artikkelikokoelmansa johdannossa Matti Peltonen kysyy, olisiko ”kansainvälisestä keskustelusta” omien kysymyksenasettelujen antajaksi suomalaiselle sosiaalishistorialle — tai tarkemmin sanoen talous-, sosiaali- ja populaarikulttuurin historialle. Voisiko sosiaalishistoria näin ir-

tautua poliittisen historian ja modernisaation historian oteesta?

Vastaus on myöntävä — sillä li-säyksellä, että kansainvälisen keskustelun seuraaminen jää helposti vain muotitietoisuudeksi, elleimme ole ”selvillä oman tutkimuksemme kehityksestä ja tilasta”.

Tähän on helppo yhtyä, mutta varsinainen pulma onkin tietysti siinä, mikä on pelkkää muotitietoisuutta ja mikä harkittua kotimaisen ja ulkomaisen yhdistämistä.

Peltosen kirja havainnollistaa yhtä ratkaisua ongelmaan. Sen kirjoituksen tuoreus, sen pikapiirtojen viehäytys perustuu näkökulmiin, joita on omaksuttu vapaasti ja pidäkkeettömästi ulkomaisesta tutkimuksesta. Painokkaimpia ovat kaksi ensimmäistä osaa. Niissä käsitellään rakasta viinapäätämme ja muita viinaan liittyviä asioita ja toiseksi historiallisen yhteiskuntatieteen tai yhteiskuntatieteellisen historian kolmea merkkihahmoa. Kolmannessa osassa eritellään eräitä arkipäivän historiasta (urheilusta, hajuista, taudista) viime aikoina julkaistuja teoksia ja analysoidaan koleraepidemiaa Turussa 1831.

Peltosen strategia oman ja vieraan yhdistämisessä on sellainen, että hän riisuu supisuomalaisilta ilmiöiltä niiden väitetyn suomalaisen erityislaadun. Hän esittää ne variaatioina historiallisista teemoista, joita muualla on eritely mutta joita suomalaistutkimus ei ole ymmärtänyt suhteuttaa omiin oloihimme. Ja selvästi häntä kiinnostaa myös seuraava askel: itse suomalaista erityislaadua korostava tapa tarkastella omia olojamme, se miten ”suomalaisuudesta” sinänsä on tullut luonnehdintojen ja selitysten peruste.

Suomalaista laatua Peltonen riisuu muun muassa ns. viinalla ajelulta ja nuuttipukkikulkueilta. Edellinen (ja yleisemminkin alkoholin merkitys) talonpoikaisessa vaihtokaupassa rinnastuu niihin vaihdon ja lahjan muotoihin, joita etenkin Marcel Mauss on analysoinut. Nuoruuskaisten ja miesten ikäryhmäjuhlia (joissa nuuttipukit esiintyvät) eritellään maaseudun karnevalismin valossa. Vertailut ovat konkreettisia, ja ”kansainvälinen keskustelu” tekee tutut asiat ja ympäristöt ikään kuin vieraiksi. Paralleelien esittäminen

asettaa suomalaisilmiot laajempaan yhteyteen, antaa niille kaukupohjaa ja siten rikastuttaa niitä. Tällä tavoin kansainväliset vertailut voivat antaa, niin asian voi ymmärtää, omaa leimaa tai omia kysymyksiä suomalaiselle sosiaalishistorialle.

Uudet kysymykset legitimoivat uusia aiheita. ”Mitättömien” aiheiden tärkeydelle löytyy perusteluja, tai vielä enemmän: vähäinen alkaa todella näyttää tärkeältä. Peltonen herättää talonpoikaiskulttuurista eloon sellaista, jonka jälkiä voi olla omassa kulttuurissamme, mutta joka on jäänyt huomaamatta esivallalta ja akateemisilta tutkijoilta. Alkoholin juhlavuutta Suomessa yhtä hyvin kuin sen tyrkyttämisen pakkoa ja merkitystä ystävyysuhteissa voidaan valaista lahjainstituution avulla, ehdottaa Peltonen.

Sosiaalishistorian itsenäistäminen, irtautuminen puhtaasti kansallisista tulkinnoista johtaa historiallistamaan tuttuja näkemyksiä. Peltoselle sivistyneistön analyysit kansasta kertovat ainakin yhtä paljon sivistyneistöstä itsestään kuin tutkimuksen kohteesta. Tällainen suomalaisuusmyyttien osoittaminen myyteiksi korostuu laajimmassa alkoholiaiheisessa kirjoituksessa, esseessä ”suomalaisesta viinapäästä”. Sitä Peltonen erittelee kulttuurisena kuvana. Se on hänen hypoteesinsa mukaan syntynyt suurlakon ja kieltolain hyväksymisen (vaikkakaan ei vielä voimaantumisen) jälkivilailu. Silloin raitiusliike tarvitsi uusia perusteluja toiminnalleen ja sivistyneistö pettyi rahvaaseen, joka irtautui sen holhouksesta, muuttui vieraaksi ja arvaamattomaksi. Tuloksena oli käsitys erityisestä suomalaisesta viinapäästä. Näkemyksen muotoilu helppotti ajankohdan rotuajattelu. ”Suomalainen viinapää” sopi raitiusliikkeen tarpeisiin ja kiteytti sivistyneistön pelkoja.

Ongelma ja sen muotoilu — tai tarkemmin sanoen sen muotoilijat — kuuluvat siis tässä kiinteästi yhteen. Näkemällä ongelmaksi ilmiön ja sitä koskevien kuvien kaksinaisuuden ja vuorovaikutuksen Peltonen historiallistaa viinapäättä. Avaamalla siihen luokkiin liittyvän näkökulman hän riisuu sen yltä luonnonvoimaisuuden ja omalakisyyden kerroksia.

Peltosen ajatusta tavallaan enna-

koiva oletus löytyy 30-luvun keskustelukirjasta *Pidot Tornissa*. Sellainen kuva, että suomalainen on ”itsepin-tainen, sisukas, jäykkä, vaitelias, luotettava, humalassa riehaantuva, mutta muuten noin kultasydäminen lakiakunioittava kuulemma jne.”, pannaan keskustelussa ”suomalaisen kansanluonteen myytistä” sivistyneistön tiliin. Syyttäviä sormia ei kuitenkaan suunnata 1900-luvun alkuun vaan 1840-luvun romantiikkaan. Yleensä kiltti mutta ”humalapäältään” huono suomalainen oli Tornin keskustelijoille alun perin 1800-luvun kirjallinen keksintö.

Konkreettisuudessaan kiinnostaville vertailuille vastakkaiselta saat-taa tuntua se, että kirjan keskimmäisessä osassa esitellään kolme ”suurta teoriaa” ja niiden muotoilijat. Käsiteltävinä ovat Max Weber ja tulkin-nat hänen teoksestaan Protestantti-nen etiikka ja kapitalismin henki, Fernand Braudel ja hänen teoksensa Välimerestä Filip II:n aikana sekä Immanuel Wallersteinin näkemys modernin maailmanjärjestelmän synnystä. Esseet ovat hyviä johdattuksia näihin tutkijoihin — erityisesti pidin Weber-kirjoituksesta —, mutta samalla kun ne ovat teoreettisesti tietoista tekstiä, niissäkin pohditaan konkreettisia väitteitä ja ongelmana-setteluja ja kysytään asioiden histori-allisia yhteyksiä.

Peltosen teos on tervetullut esimerkki oppiainerajojen murtumisesta tai uudelleenmäärittelystä, joka monessa Länsi-Euroopan maassa ja Yhdysvalloissa on tavallista. Kirjassa liikutaan historian, sosiologian ja historiallisen antropologian alueilla. Monissa ulkomaisissa tapauksissa niiden välillä ei ole selvää eroa, eivätkä keskustelujen ja debattien rajat kulje oppialojen mukaan. Tällaisen suuntauksen hedelmällisyyttä myös Suomessa Peltonen havainnollistaa erinomaisella tavalla.

Risto Alapuro

Identiteetin neurologiaa

*Sacks, Oliver: Mies joka luuli vaimo-
aan hatuksi. Suom. Marja Helanen-Ahto-
la. Tammi 1988, 246 sivua*

Viinapää on tunnetusti varsin kiintoisa pyöriteltävä; milloin sitä huolestuneena hutkitaan, milloin taas tarkasti tutkitaan. Niinpä varsin monen huulilta tänä päivänä kirpooa helposti ajatus, että sen Viinaperkeleen asuinsija on ja pysyy aivoissa.

Tästä viinapäästä kiinnostuneille voi käydä edullisesta opintomatka-tutustua aiheita sivuvaan ihmeelliseen maailmaan. Tällaisen matkan tarjoaa englantilais-amerikkalainen neurologi Oliver Sacks kirjassaan ”Mies joka luuli vaimoan hatuksi”. Kirja on kokoelma elämänläheisiä sairaskertomuksia aivotoimintojen menetyksistä tai puutoksista, aivojen kohtuuttomuuksista, haltiotiloista sekä nk. yksinkertaisten käsitämättömästä maailmasta. Ilmestyttyään kirjasta tuli menestys Yhdysvalloissa; onpa kirjan nimikertomuksesta tehty Englannissa neurologinen kamariooppera televisiolle.

Oliver Sacks on valmis yhtymään William Osleriin, joka on todennut osuvasti: ”Sairauksista puhuminen on eräänlaista ”Tuhannen ja yhden yön” huvitusta.” Mutta Sacks tähtää pitemmälle: hän haluaa elvyttää vanhaa neurologista perinnettä, jossa potilas itse on ollut sairaskertomuksen suurena subjektina.

Sacksin kirjassa on muutamia alkoholitutkimuksen kannalta kiinnostavia patografioita, joista tässä haluan ottaa esille kaksi, muunnelmia samasta teemasta.

Toinen on kertomus ”Kadotetusta merimiehestä”, Jimmie G:stä, jonka kohtalona oli joutua alkoholin aiheuttaman Korsakovin taudin kouriin. Kaduilla ja kentillä kiertävänä neurologina Sacks löysi Jimmien erästä epämääräisestä parantolasta ja vei hänet omaan kotiinsa. Niin Sacks selvitti lähemmin potilaan taustaa ja elämänvaiheita.

Tämä muistamaton, välinpitämätön potilas ei aiheuttanut mitään hoi-